

1.
FR.V-76.1.157

ENSV MN Riikliku Ehituse ja Arhitektuuri Komitee
Teaduslik Restaureerimise Töökoda

ENSVUSKAITSEAMET
ARHIIV

P-176

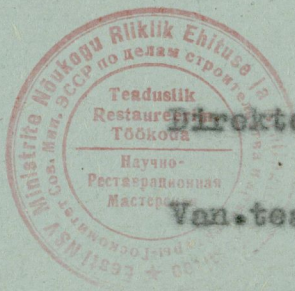
Tellija: ENSV MN Riiklik Ehituse ja Arhitektuuri Komitee.

Šifr.: 137/59.

Objekt: Põide kirik, Saaremaal.

A r u a n n e

teaduslik-tehnilise järeelvalve kohta 1958.a.
teostatud konserveerimistöödel ja 1958.a.
teostatud uurimis-projekteerimistööde kohta.

Direktor: /G. Jomm./

Van. tead. töötaja: /V. Raam./

Objekti autor: /K. Aluve./

G. Jomm
V. Raam

K. Aluve

Tallinn, 1959.a.

A r u a n n e

konserveerimistööde käigust 1958.a. jooksul. Teaduslik-tehnilist järelvalvet teostas Teadusliku Restaureerimise Töökoja töötaja van.arhitekt Kalvi Aluve. Töid teostati objektil vastavalt lepingule E-25, 1.septembrist 1958.a.

Üldine olukord.

Seoses ettevalmistustega conserveerimistööde läbiviimiseks endise Põide kiriku objektil alustati teaduslik-tehnilist järelvalvet ja ühtlasi ka uurimis-projekteerimistööde teostamist alates augusti kuust 1958.a. ja jätkati perioodiliselt kuni 1958.aasta lõpuni, 31.dets. 1958.a.

Tööde alustamise momendil oli kiriku hoone tehniliselt väga halvas seisukorras. 1940.a. suvest, millal põles maha piksest süüdatud torni katus, seisid torni ülaosa müürid ja võlv ilmastiku tingimuste eest kaitsmata olukorras. Palju paremas seisundis ei olnud ka kiriku pikihoone, mille "S" kujulistest katusekividest katusekate oli lagunenu ja mahavarisenud ca 40-50 %. Ka katuse puit-kandekonstruksioonist oli osa elemente täielikult kõdunenud (aamtalad, müürlatid jm.), osa pooleldi kandevõime kaotanud (sarikad, roovitus), mille tagajärjel terve katus oli otseses varisemisohus. Kaus aega ilmastiku kahjustava toime käes seisnud torni võlv oli avariilises seisukorras. Lähemalt vt. tehnilise seisukorra kirjeldus.

Et augusti kuuks lõppesid tööd end. Muhu kiriku objektil ja seal juba teatavaid kogemusi restaureerimistööde alal omandanud kohalikud tööliselised vabanesid, oli otstarbekas neid edasi kasutada samas rajoonis asuval Põide kiriku objektil, et ennetada seal võimalikke suuremaid varisemisi.

Konserveerimistööde käik.

Ettevalmistustega konserveerimistöödeks alustati augusti-kuu algul 1958.a. (Muhu kiriku tšödest järelejäänud puitmaterjalide vedu Põidesse, liiva kohale muretsemine, jne.).

Esimesena võeti käsile torni völvli puhastamine sinna varisenud suurest hulgast ehitusprahist, kasvavatest pöesastest ja taimestikust. Prahi suur hulk (ca 70 m³) moodustas küllaltki kartust äratava lisakoormuse völvile. Pärast prahi eemaldamist toimus völvli kivide vaheliste vuukide puhastamine lahtisest siidainest ja taimede juurtest. kogu torni völvli ulatuses kaabitsraudade, terasharjade ja luudade abil. Ühtlasi puhastati ka völvikannad kuni müürituseni.

Tuleb märkida, et völvikandades vee ärajooksu avasid ei leitud, ka ei ole neid näha völvli alt küljest torniruumist. Kuna torni völv on hilisem kui pikihoone völvid, millel vee ärajooksu avad on olemas, siis võib oletada, et tolleaegsed torni völvli meistrid kas lihtsalt unustasid või ei pidanud vajalikuks neid teha. Küll aga äratavad huvi pikihoone ja koori völvides veeärajooksu avade sülitati kivid oma erinevate kujude ja suubumisega kord läbi seina, kord ruumi sisemusse.

Teostati kiriku vahetu ümbruse puhastamine võsast ja pundest.

Kuna kirikul puudus pikemat aega valdaja, oli pääs hoonesse kõigile avatud, mille tagajärjel ümbruskonna elanikud olid osa saatalesid katuse kandekonstruktsioonist kütteks tarvitanud. Aamtalade kõdunemise ja eemaldamise tagajärjel ja ka müürlati loo% kõdunemise tõttu oli terve katusekonstruktsioon üldiselt ca 40 cm võrra madalamale vajunud oma algsest seisundist. Vajumise tagajärjel olid mürdsariked pressinud välja suurema osa

profileeritud paekivist puhtalt tahutat karniisi kividest. Kuna katuse kandekonstruksiooni olukorda ei olnud võimalik kapitaal-
sema remondita parandada, siis tuli järgmise tööna käsile vana katusekatte ja kandekonstruksiooni lammutamine. Augusti kuus lammutati üks kolmandik katust arvates torni poolt. Kui paikselt ülevaatusel võis arvata, et osa materjali on võimalik uue katuse ehitamisel ära kasutada, siis hiljem maha võttes selgus vastupidine. Umbes 10 m pikkustel sarikatel esines k õigil mädanenud kohti ja nende kasutamine tarbepuiduna ei talnud arvesse.

Karniisi sirgeks ajamiseks tuli lammutada karniisi peal ja karniisi plokkide taga olev müüritis ca 70-80 cm kõrguselt (vt. foto nr.3). Sellega augustikuus tehtud tööde maht piirduski.

Septembri kuus puhastati ehitusprahist pikihoone vólvide kannad ja puhastati lahtisest sideainest vólvid 1 m laiuselt mööda põhja ja lõuna seina äärt.

Lõpetati ära 100%-liselt katuse lammutamine. Terved katusekivid võeti alla virna, kus nad hoitakse praegu alal. Ühtlasi lõpetati karniisi pealse müürituse lammutamine terve ulatuses.

Suurema tööna teostati torni vólvi vuugistiku segamördiga H-100 täisviskamine ja 2-3 cm pakuse kihiga katmine. Tsementeerimise juures armatuuri ei kasutatud. Ehkki põide kiriku vólvi kooriku pakus 25-35 cm suure sildeava 9-10 m juures on aukar-
tust äratavalt õhukene, on siiski vólvi müüritises mört 4/5 pak-
suselt hästi säilinud, vólvi alumised pinnad murenemata ja vólvid omavad küllaldase kõrguse. Mingisuguseid vajumise tunnuseid vólvidel ei esine.

Kõige rohkem on sademete läbi ja külma toimel kannatanud vólvid lõuna seina poolt äärest, kus temperatuuri kõikumised kõige suuremad ööpäeva vältel. Selles osas on 1 kuni 1,5 laiuselt vólvidelt mahavarisenud ka krohv. Nimetatud kohas pöörati vuugis-

tiku puhastamisele erilist tähelepanu.

Kiriku aknad suleti ehitusperioodi ajaks laudadega.

Oktoobri ja novembri kuus oli põhiliseks tööks profileeritud paekivist puhtalt tahutud karniisikivide paigaldamine, kusjuures kasutati ära kõik olemasolevad lammutamisest tagastunud karniisiplokid. Välja praagiti purunenud detaile 3 m pikkuses, millised tulevad valmistada kiviraiujate poolt uued. Karniisiid paigaldati vastavalt Töökoja poolt koostatud müüride konserveerimise ja uue katusekonstruktsiooni tööjoonistes projekteeritud kõrgusmärkide kohaselt (vt. sarikate tööjoonis leht nr.3). Karniis oli varem laotud mittehorisontaalselt; lõunaseinal läänepoolne ots oli karniisil kõrgusel +11,48m, idapoolne + 11,17 m. Põhjaseina karniisil kõrgus läänepoolsel otsal +11,17 m, idapoolsel +11,48 m. Kõrgused on arvestatud ülesmõõtmisjooniste tinghorisondist arvates. Seega olid mõlemipoolsel seinakarniisil kõrvalekaldumised horisontaalist 31 cm. Kuna sellist kiivas katust on väga raske ehitada, siis katuse projekteerimisel viidi karniisi kõrgused ühtsele horisontaalsele nivoele. Aluskõrguseks võeti olemasoleva karniisi kõrgus torni juures lõunapoolselt küljelt, sellega mõõtmisjooniste tinghorisondilt arvates +11,48 m.

Karniiside paigaldamise kvaliteediga võib jääda rahule (vt. foto nr.4).

Kuna kohapealne liiv on peenikene, nn. rebaseliiv, siis veeti juurde kruusasegust liiva Muhust, mida kasutamisel sõeluti. Nendest kahest liigist liivast saadi väga heade tugevusomadustega mört nii karniisikivide paigaldamiseks kui ka võlvide vuugistiku ja pealt betoneerimiseks.

Kuna 1958.a. oli Põide kiriku objektile ettenähtud piiratud ulatuses summasid ja suve tingimustes puidu ülevõtu Saaremaale toob Töökojale kahjumeid, siis suuremas ulatuses tööde teostamine

katusekonstruktsioonide väljajätamiseks jäävad 1959.aastaks.
Karniiside ümberladumiseks tehti tellingud (vt.fotod nr.1 ja 2).

Kokkuvõtte 1958.a. jaoksul teostatud uurimis-
projekteerimistööde kohta.

Enn. Põide kiriku objektil alustati uurimis-projekteerimistöödega juunikuus, millal koostati TRT van-teadusliku töötaja Villem Raami poolt lühike ajalooline õiend. Samal ajal koostati TRT töötajate Villem Raami, Kalvi Aluve ja Valdur Malmre poolt paikse ülevaatuse tulemusena kiriku tehnilise seisukorra kirjeldus koos mõningate ettepanekutega hoone konserveerimis-restaureerimiseks. Nimetatud materjalid on üle antud tellijale EHSV MN Riiklikule Ehituse ja Arhitektuuri Komiteele.

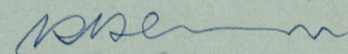
Uurimistöödega looduses alustati juulikuus. Koostati eel-
arve nr.3 Põide kiriku konserveerimiseks vajalike uurimis-pro-
jekteerimistööde kohta ja eelarve nr.1 kiriku pikihoone 1.järje-
korra konserveerimistöödele. Mõlemad eelarved on kinnitatud ja
üle antud tellijale.

Järgnevalt koostas TRT van.teaduslik töötaja Villem Raam
temaatilise plaani uurimistööde plaanipäraseks läbiviimiseks
looduses, mille alusel on käesoleva aasta lõpuks teostatud järg-
mist:

- 1) on koostatud ettepanekud kiriku konserveerimiseks ja tööde
orienteeruvad mahud I järjekorra töödele. Uurimistööde käigus
selgus täiendavate andmete põhjal, et esialgsetes konserveeri-
mise ettepanekutes ehitada katus olemasoleval kujul ei ole
õige, kuna vanem katus oli kõrgem. Torn katmine "S" kujulis-
te katusekividega ei ole arhitektuurselt vastuvõetav, kuna
kivikattega katuse kalle on ebamäärane vahepealne, ei kõrge
ega madal. Nimetatud täpsustused on määratletud antud konser-
veerimistööde kaalutlustes.

- 2) Sondaže teostatud looduses 60% Üldisest mahust, nendest vormistatud täielikult 5 tk.
- 3) Šurfe on teostatud looduses 90%, nendest vormistatud 5 tk.
- 4) On koostatud restaureerimise projekt tööjoonistega kiriku pikihoone katuse taastamiseks uue konstruktsiooniga fermidel (analoogselt Muhu kiriku katusega), kusjuures kuju on antud selline, kui oli tal torni lõplikul väljehitamisel. Kuna puudulike andmete põhjal ei ole saanud kindlaks teha torni kõrgust ja torni kiivri kuju, mis tal oli XV sajandil ja ka piiratud summade tõttu kiivri väljehitamiseks, siis koostati torni katmiseks ajutine katuse projekt tsinkplekist kattega madala kaldega. Konstruktsiooni kapitaalsuse aste on sama, mis pikihoone katuselgi. Katuse kuju on ka arhitektuurselt vastuvõetav praeguste taastatavate hoone masside proportsiooni seisukohalt.

Põhiline osa looduses teostatavatest uurimistöödest ning arhiivsetest uurimistest ulatuses, mis on ettenähtud koostatud uurimistööde temaatilises plaanis, tulevad teostamisele 1959.a. kevad-suve perioodil.

/K. Aluve./
arhitekt

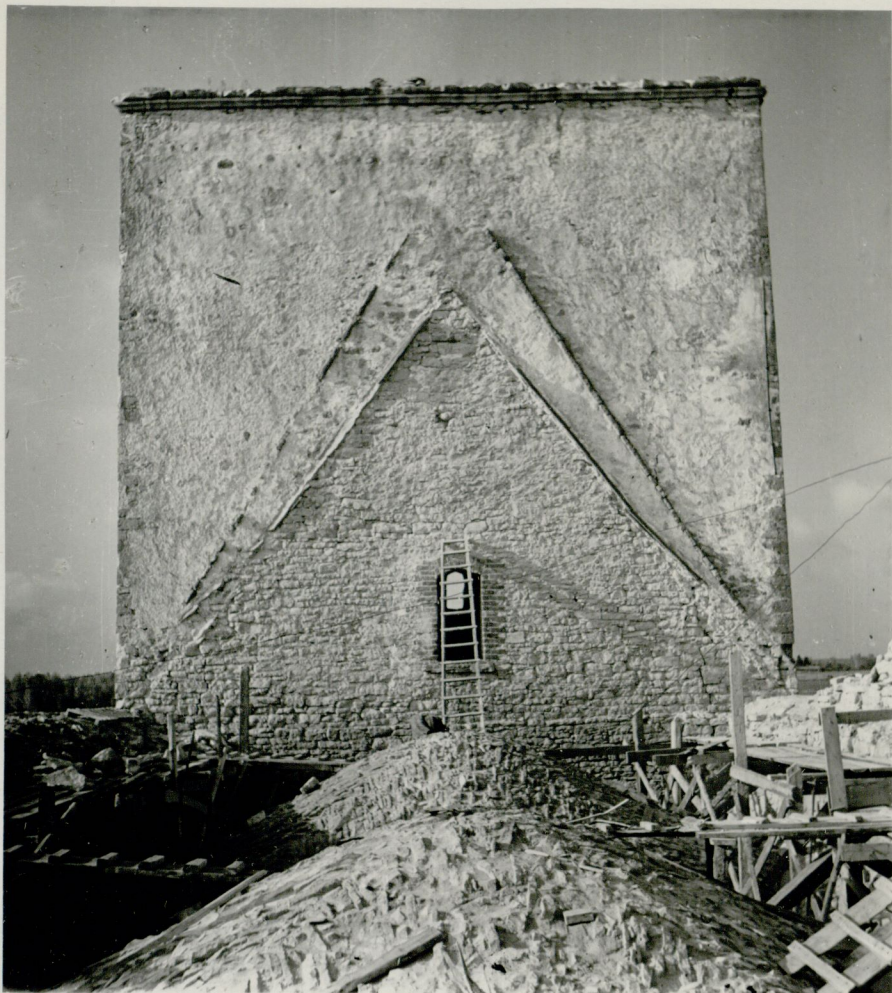

Foto nr. 1

Foto nr. 2

Foto nr. 3

Foto nr. 4